

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการวิจัยการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งผลิตภัณฑ์จักสานบ้านเหล่าเพิ่ม อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้

1. เครื่องจักสาน
2. การตลาด
3. รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2543
4. คู่มือการค้าสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย OTOP Product Champion
5. รายงานแสดงผลการดำเนินการของคณะกรรมการรัฐมนตรี ตามแผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ
6. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
7. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน
8. สาเหตุที่ทำให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยประสบความสำเร็จ
9. ประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยว
10. ประเภทผลิตภัณฑ์ที่คัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย
11. การจัดระดับผลิตภัณฑ์
12. รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาศิลปพื้นบ้านของจังหวัดเพชรบูรณ์
13. รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 เครื่องจักสาน

เครื่องจักสาน เป็นงานศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ มาช้านานและได้ใช้สืบทอดกันมาเป็นเวลานานนับพัน ๆ ปี จึงนับได้ว่าเครื่องจักสานได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ควบคู่กันมากับอารยธรรมของมนุษย์ และตลอดเวลาที่โลกมนุษย์วิวัฒนาการขึ้นมาเป็นลำดับนั้น เครื่องจักสานก็ได้รับการพัฒนาตามไปด้วย ทั้งในด้านรูปแบบและวิธีการ (วิบูลย์ ลีสุวรรณ. ม.ป.ป. : 7)

ความหมายของเครื่องจักสาน ได้มีผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เครื่องจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยที่มีมาช้านานและผลิตกันทุกภาคของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นวัตถุดิบในการผลิต เช่น หวาย ไม้ไผ่ ย่านลิเภา กระจูด กก ฯลฯ เมื่อนำมาผลิตเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน โดยสนองความต้องการ

ประโยชน์ใช้สอยพื้นฐานเป็นสิ่งสำคัญ เครื่องจักสานจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชีวิตของคนไทยจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีการสร้างสรรค์และสืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่อดีตนับตั้งแต่การออกแบบลวดลาย รูปทรง โครงสร้าง ตลอดจนการเลือกใช้วัสดุ พื้นบ้านได้อย่างเหมาะสมตามคตินิยมท้องถิ่นนั้น ๆ ทำให้เครื่องจักสานพื้นบ้านของไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะงานแตกต่างกันไป (กรมศิลปกร. 2532 : 33)

เครื่องจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมอย่างหนึ่ง ที่มนุษย์คิดวิธีการต่าง ๆ ขึ้นเพื่อใช้สร้างเครื่องมือ เครื่องใช้ ในชีวิตประจำวัน ด้วยวิธีการสอดขัด และสานกันของวัสดุที่เป็นเส้น เป็นริ้ว เป็นหลัก โดยสร้างรูปทรงของสิ่งประดิษฐ์ขึ้นนั้นตามความประสงค์ในการใช้สอย การสร้างเครื่องจักสานของมนุษย์โดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยตามสภาพภูมิศาสตร์ของถิ่นที่ทำเครื่องจักสาน ขนบประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวัสดุในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นหลักสำคัญ (วิบูลย์ ลีสุวรรณ ม.ป.ป. : 17)

ลักษณะและประเภทของเครื่องจักสาน

เครื่องจักสานที่ใช้กันอยู่ในภาคต่าง ๆ ทุกวันนี้มีรูปร่างลักษณะและประโยชน์ใช้สอยต่างกันไป ตามความนิยมของผู้คนแต่ละท้องถิ่น ดังนี้

1. เครื่องภาชนะจักสานที่ทำจากไม้ไผ่และหวายใช้ใส่ของนานาชนิด มีกระบุง กระจาด กระติบ กระบาย กระทาย กระโล่ ตะกร้า เป็นต้น
2. เครื่องตักตวง มีกระออม กระชู่ สัก เป็นต้น
3. เครื่องที่ใช้ในครัวเรือน เป็นสิ่งจำเป็นของคนชนบท ชาวสวน ชาวนา เช่น กระด้ง กระชอน พัด ตะแกรง กระแสง ฯลฯ
4. เครื่องขนส่งสินค้า เช่น กระเปาะ แข่ง หลัว ชะลอม ฯลฯ
5. เครื่องจับและดักสัตว์ เช่น กระจู้ ชะนาง ลอบ สุ่ม ฝือก กระชัง ข้อง
6. เครื่องอาวุธ เช่น โล่ ปลอกมิต ฯลฯ
7. เครื่องเรือน เช่น ฝาขัดแตะ เก้าอี้สาน มู่ลี่ เป็ด ฯลฯ
8. เครื่องปูลาด เช่น เสื่อชนิดต่าง ๆ
9. เครื่องแต่งกาย เช่น รองเท้า หมวก กอบ
10. เครื่องเล่นและของเล่น เช่น ตะกร้อ ปลายตะเพียน และของเล่นเด็กอื่น ๆ

รูปทรงของเครื่องจักสาน ประกอบด้วย

1. ส่วนปาก เป็นส่วนที่รับงานหนักจึงต้องทำให้แน่นหนา มีการเสริมปากด้วยขอบไม้ไผ่หรือไม้อื่นมายึดติดกับลำตัวเพื่อที่จะไม่ถูกดึงขาดได้ง่าย
2. ส่วนฝาเครื่องจักสานชนิดที่มีฝาประกอบ ใช้บรรจุของที่ต้องการถนอมเป็นพิเศษ หรือภาชนะบรรจุเครื่องบริโภค

3. ส่วนลำตัว เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดรูปทรงขึ้นและเป็นส่วนที่ให้ประโยชน์ใช้สอยอย่างแท้จริง ส่วนนี้จะไม่ชำรุดสึกหรองง่ายเพราะเป็นส่วนที่ไม่ได้รับน้ำหนักจะรับแรงดึงเท่านั้น

4. ส่วนฐาน เป็นส่วนที่รองรับสิ่งของที่บรรจุภายใน และมีความหนาป้องกันการสึกหรออันเกิดจากการเสียดสีกับพื้น โดยต้องเสริมพิเศษฐานที่กันให้เป็นมุมหนา

5. ส่วนหูหรือที่จับแม้จะไม่ใช่ว่าส่วนที่สำคัญ แต่เป็นส่วนที่ช่วยให้การทำงานของภาชนะสะดวกขึ้น จึงมีการเพิ่มส่วนใช้สอยเพื่อการยก จับ ถือได้ถนัด (กรมศิลปกร. 2532 : 34 – 35)

เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำเครื่องจักสาน ทั่วไปมี 3 ชนิด

1. มีดเป็นเครื่องมือสำหรับแปรรูปวัสดุธรรมชาติมาเป็นวัสดุสำหรับทำเครื่องจักสาน มีดที่ใช้เป็นมีดเหล็กกล้าที่มีเนื้อแกร่งและมีความคมมากมี 2 ชนิด

1) มีดที่ใช้ฟันหรือตัดผ้าไม้ มีขนาดใหญ่มีสันหนาประมาณ 0.5-1 เซนติเมตร ยาวประมาณ 40 เซนติเมตร

2) มีดดอก ใช้สำหรับจักดอก มีรูปเรียวยาวแหลม ปลายและด้ามงอน ส่วนมากตัวมีดจะสั้นกว่าด้าม

2. เหล็กหมาด เป็นเหล็กปลายแหลมใช้สำหรับเจาะ ฝังแฉะ มีสองชนิด คือ เหล็กหมาดปลายแหลม และเหล็กหมาดปลายหอก

3. คีมไม้ ลักษณะคล้ายคีมทั่วไป มีส่วนปากสำหรับหนีบ มีด้ามจับใช้หนีบขอบปากของเครื่องจักสานเวลาผูกขอบหรือเข้าขอบ

ลวดลายเครื่องจักสาน แบ่งออกเป็นแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. ลายขัด เป็นลายพื้นฐานของเครื่องจักสาน ซึ่งเป็นลวดลายเบื้องต้นของการทำเครื่องจักสานที่เก่าแก่ที่สุด ลักษณะของลายขัดเป็นการสร้างแรงยึดระหว่างกันด้วยการขัดกันของดอกหรือวัสดุอื่นด้วยการขัดกันระหว่างแนวตั้งหรือแนวเส้นตั้ง และแนวนอนหรือเส้นนอน อาจขัดกันให้เกิดช่องว่างระหว่างเส้นดอกเป็นตาสี่เหลี่ยมเล็กใหญ่อย่างไรก็ได้ ลายขัดนี้ได้วิวัฒนาการจากการสานขัดระหว่างเส้นดอกแนวตั้งและแนวนอนอย่างละเส้นมาเป็นการใช้เส้นดอกแนวหลาย ๆ เส้น ขัดสลับกัน ทำให้เกิดลายใหม่ ๆ ขึ้น หรืออาจจะสอดทแยงเข้าไประหว่างเส้นตั้งและเส้นนอนก็ได้ จะได้ลายใหม่ขึ้นเช่นกัน หรือจะให้ลายขัดกันในลักษณะแนวทแยงเข้าไประหว่างเส้นตั้งและเส้นนอนก็ได้ จะได้ลายใหม่ขึ้นเช่นกัน หรือจะให้ลายขัดกันในลักษณะแนวทแยงมีช่องว่างเป็นรูปข้าวหลามตัดก็ได้ หรือจะเพิ่มเส้นดอกด้วยการยกและข้ามสลับกันไป เช่น พวงลายสองและลายสามซึ่งจะทำให้ได้ลายขัดที่ละเอียดยิ่งขึ้น และมีลายที่ปรากฏบนผิวแปลกออกไปด้วย

2. ลายทแยง มีลักษณะการสานคล้ายการถักส่วนมากจะใช้ดอกปิ่นหรือดอกเส้นแบน ๆ บาง ๆ เพราะการสานลายชนิดนี้ต้องการแผ่นที่ที่มีความโค้งที่เป็นผนังของภาชนะทรงกระบอกเป็นส่วนใหญ่ โครงสร้างของลายทแยงมุมชนิดนี้จะเบียดตัวกันสนิทจนเกือบไม่มีช่องว่าง เป็นลายสานที่ต้องการผิวเรียบ บาง สามารถสานต่อเชื่อมกันได้ โค้งตัวไปตามความโค้งของภาชนะที่ต้องการได้ ลายชนิดนี้บางทีก็สาน

เป็นแผ่นแล้วนำไปประกอบเข้ากับโครงสร้างอื่นตามรูปทรงที่ต้องการ เพราะลายชนิดนี้จะสามารถยัดตัวให้เอนเอียงตัวไปตามรูปทรงที่ต้องการได้ และนอกจากนี้ลายทแยงเป็นลายที่สามารถเก็บริมได้เรียบร้อยสวยงาม เพราะสามารถสอดเส้นตอกกลับเข้าไปในลายเดิมได้ดีกว่าลายขัด เพราะเส้นตอกจะเป็นเส้นทแยงที่หักพับกลับได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาชนะที่สานด้วยใบลาน ใบตาล เช่น สมุดใบลาน สอบใบเตย สอบกระจุย พัดไม้ไผ่ เป็นต้น เครื่องจักสานที่สานด้วยลายทแยงนี้ส่วนมากจะสามารถทรงรูปอยู่ได้ด้วยตัวเอง แต่ความแข็งแรงจะไม่คงทนเท่าลายขัด

3. ลายสานแบบขด ใช้สานภาชนะ วึ่งเป็นการสานรูปทรงขึ้นด้วยการขดตัวของวัสดุซ้อนกันเป็นชั้น ๆ แล้วใช้ตัวกลางเชื่อมตักเข้าด้วยการเย็บ หรือถัก หรือมัดระหว่างเส้นวัสดุ ซึ่งอาจจะเป็นวัสดุที่ได้รับการดักเป็นเส้น เป็นริ้วแล้ว หรือเป็นเส้นวัสดุธรรมดา ๆ ที่ยังไม่ได้ดักก็ได้ ลักษณะการทำเครื่องจักสานด้วยระบบขดนี้ อาจเป็นวิธีการทำเครื่องจักสานเก่าแก่วิธีหนึ่ง ซึ่งอาจจะเริ่มต้นด้วยการนำกิ่งไม้ เถา หรือ ต้นไม้มาขดเป็นลักษณะของการสานแบบขดนี้ได้พัฒนาเรื่อยมาเป็นลำดับ ตามความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอย ซึ่งอาจจะมีรูปทรงและลวดลายต่าง ๆ กันไป เครื่องจักสานที่สานด้วยลวดลายขดของไทยนั้นมีไม่มากนัก ส่วนมากจะเป็นเครื่องจักสานหวาย และย่านลิเภา เช่น ตะกร้าหิ้ว กระเป๋าดื่อ เป็นต้น

4. ลายอิสระ เป็นลายที่สานขึ้นอย่างอิสระตามความต้องการของผู้สานไม่สามารถจัดเข้าในระเบียบลายหรือหลักการสานต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ลายประเภทนี้สามารถสร้างรูปทรง โครงสร้างของสิ่งที่สานขึ้นด้วยกฎเกณฑ์ของตนเอง เป็นระเบียบแบบแผนเฉพาะตน ซึ่งจัดว่าเป็นลายที่เกิดการสร้างสรรคที่อิสระตามความต้องการใช้สอย โดยใช้วัสดุต่าง ๆ กัน เช่น การสานแผงริ้วไม้ไผ่ กิ่งไผ่ เถา หรือต้นไม้อื่น หรือการสานเครื่องเล่น เครื่องประดับด้วยใบไม้ เช่น กำไลข้อมือ เข็มขัดใบลาน ใบตาล หรือใบไม้อื่น ๆ ตามแต่จะหาได้หรือการสานรูปสัตว์ต่าง ๆ ให้เด็กเล่นด้วยเศษตอก ใบไม้ ตลอดไปถึงการสานดอกไม้พวงมาลัยเพื่อใช้เป็นเครื่องสักการบูชาสิ่งที่เคารพเชื่อถือในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตามลายอิสระนี้ไม่อาจกำจัดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนได้ เพราะท้องถิ่นแต่ละแห่งจะทำตามความนิยมเฉพาะท้องถิ่น และความคิดของผู้สานแต่ละคน นับว่าเป็นลายที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างลวดลายให้เกิดเครื่องจักสานที่ต่างจากลวดลายแบบอื่น ๆ และลายชนิดนี้จะพบเห็นทั่วไปในภาคต่าง ๆ ของประเทศ นับว่าเป็นลายที่น่าสนใจลายหนึ่งในกระบวนการของการทำเครื่องจักสาน (สนไชย ฤทธิโชติ. ม.ป.ป. : 184-186)

ตะกร้า เป็นภาชนะโปร่ง มีขนาดต่าง ๆ กันแล้วแต่ประโยชน์ใช้สอย เป็นเครื่องใช้พื้นบ้านที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในชนบทภาคกลางจะมีใช้ทั่วไป ใช้ใส่ของเล็ก ๆ น้อย ๆ ในครัวเรือน ตั้งแต่ผักหญ้าไปจนถึงผลไม้ และกุ่ม ปลูกา รูปทรงตะกร้าต่างไปจาก “ซ้า” ซึ่งเป็นตะกร้าของภาคเหนือ หรือกะด้าของภาคอีสาน (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2539 : 53) และเครื่องจักสานตะกร้าเป็นผลิตภัณฑ์หลักของบ้านเหล่าเพิ่ม อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

หวาย เป็นพืชที่มีความสำคัญต่อการใช้ทำผลิตภัณฑ์ที่ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของประชาชนมาก ผลิตภัณฑ์จากหายนอกจากจะเป็นสิ่งสูงค่าด้วยลักษณะที่ประณีตกว่าการจักสานจากพืชชนิดอื่นแล้ว ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความเหนียวทนทานเป็นพิเศษ เหมาะที่จะใช้ใส่ของหนัก ๆ ได้เป็นอย่างดี

อีกด้วย เช่น ตะกร้า แข่ง เป็นต้น ดังนั้นถ้าเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันที่มีราคาใกล้เคียงกันแล้ว ผู้ซื้อมักจะเลือกเอาผลิตภัณฑ์จากหวายไว้ก่อนเป็นส่วนมาก เนื่องจากหวายเป็นพืชที่ชอบขึ้นบริเวณป่าดิบหรือมีความชุ่มชื้นเป็นพิเศษ แต่ในปัจจุบัน เนื่องจากมีการตัดไม้ทำลายป่าลงเป็นอย่างมาก ทำให้หวายในประเทศมีจำนวนลดน้อยลงเป็นอย่างมาก ขณะนี้เท่าที่มีอยู่ก็จะมีทางภาคใต้เป็นส่วนมาก ด้วยเหตุนี้เองทำให้ผลิตภัณฑ์จากหวายมีน้อยลงไปมาก เท่าที่เห็นมีอยู่ขณะนี้ก็มีผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องเฟอร์นิเจอร์ เช่น เก้าอี้ โต๊ะรับแขกที่มีราคาแพงบางชุดราคาหลายหมื่นบาท ซึ่งนอกจากทำเพื่อขายในประเทศแล้ว ยังทำเพื่อส่งออกเป็นส่วนใหญ่อีกด้วย ส่วนเครื่องใช้ขนาดเล็กเท่าที่มีอยู่ก็มีอยู่ไม่กี่ชนิด เช่น ตะกร้าหวาย เป็นต้น (ศิริ ภาสुक. 2533 : 5) และหวายเป็นวัสดุประกอบในการผลิตผลิตภัณฑ์ตะกร้าจักสานของบ้านเหล่าเพิ่ม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

ต้นปรีอ เป็นต้นไม้ที่ขึ้นในหนองน้ำ มีต้นยาวประมาณ 2 เมตร ชาวบ้านตัดมาใช้มุงหลังคา สมัยก่อนยังนำไปใช้กรุข้างเกวียน เพื่อบรรทุกสิ่งของได้ระหว่างทางและกันดินและโคลนเปื้อนของภายในเกวียนได้อีกด้วย (<http://school.obec.go.th/sunthonphu/schoolweb1/kittisak/11.html>) การทำเรือนไทยโคราชจะมีฝาปรีอ หรือฝากรุเชิงดำ โดยช่างพื้นบ้านได้นำต้นปรีอ หรือต้นแ้ว ซึ่งเป็นหญ้าชนิดหนึ่งมา สอดใส่เบียดกันแน่นจนไม่มีช่องลม หรือฝนซึมเข้าได้ แล้วประกบด้วยไม้ไผ่ ฝาเสี้ยวรวมไฟและทาร์กจนดำเพื่อกันมอดและแมลง ทั้งด้านนอกและด้านใน ปลายไม้ไผ่สอดเข้าไปในคร่า ตังไม้จริงขนาด 1 นิ้วครึ่ง กว้าง 3 นิ้ว วางห่างกันประมาณ 40 เซนติเมตร โดยเจาะร่องให้โค้งรับกับรูปร่างของไม้ไผ่ทั้งสองท่อน ซึ่งหนีบเอาต้นปรีอไว้อย่างหนาแน่น เรือนไทยโคราช ตามชนบทออกไป มักนิยมใช้ฝาปรีอเป็นส่วนใหญ่ เพราะราคาถูกและเป็นฉนวนกับความร้อนได้ดี นอกจากนี้เมื่อฝาปรีอผู้ก็สามารถซ่อมแซมได้ง่ายและรวดเร็ว (http://www.paktho.ac.th/student/housethai/wn_3_9.html) และต้นปรีอเป็นวัสดุหลักในการทำผลิตภัณฑ์ตะกร้าจักสานของบ้านเหล่าเพิ่ม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

1.2 ความรู้เกี่ยวกับการตลาด

การตลาดเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจที่มีส่วนช่วยทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโต และมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของคนในสังคมและองค์กรต่าง ๆ โดยการตลาดช่วยทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่น่าอยู่ รวมทั้งมีสินค้าและบริการเพื่อการอุปโภคบริโภค

ตลาด (Market) หมายถึง สถานที่ซึ่งผู้ซื้อและผู้ขายมาพบกันเพื่อทำธุรกิจขายสินค้าหรือบริการที่ผู้ซื้อพึงประสงค์ หรือเป็นสถานที่ที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือบริการระหว่างกัน โดยผู้ซื้อและผู้ขายสามารถติดต่อและทำความตกลงซื้อขายได้โดยสะดวก

การตลาด (Marketing) หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อนำสินค้าและบริการจากแหล่งผลิตไปให้ถึงมือผู้บริโภคคนสุดท้าย ในเวลา สถานที่ และจำนวนตามที่ผู้บริโภคต้องการสินค้าแต่ละชนิดที่แตกต่างกัน เนื่องจากความต้องการของผู้บริโภคมีความหลากหลาย จึงทำให้การตลาดต้องหาแนวทางในการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้มีสินค้าไว้อุปโภคบริโภคตลอดเวลา โดยผู้ผลิตจะเก็บรักษาสินค้าบางชนิดที่ผลิตได้ เฉพาะฤดูกาลใดฤดูกาลหนึ่งไว้ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่มีความต้องการใช้ตลอดทั้งปี เช่น ข้าว ผลไม้บางชนิด เป็นต้น

2. เพื่อนำสินค้าจากแหล่งผลิตไปขายให้ถึงมือผู้บริโภค โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปซื้อสินค้ายัง แหล่งผลิตโดยตรง ตลาดจึงทำหน้าที่รวบรวมและขนส่งสินค้าไปขายยังแหล่งที่ลูกค้าต้องการ

3. เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อสินค้าได้ตามลักษณะความต้องการของผู้บริโภคที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้ผลิตจึงต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความแตกต่างกันตามความต้องการของผู้บริโภคได้เลือกซื้อตาม ความพอใจ (ลักษณะ ส่วนละม้าย. 2550 : 1-2)

1.3 รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2543 โดย คณะกรรมการ อำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.) ของศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท กรมการพัฒนารัฐบาล กระทรวงมหาดไทย (2543 : 215) ได้กล่าว ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2543 จังหวัดเพชรบูรณ์ ถึงตัวชี้วัด จปฐ. หมวดที่ 5 รายได้มาก คริวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000 บาท/ปี จำนวนที่สำรวจทั้งหมด 155,699 คริว ผลการสำรวจ (รายตัวชี้วัด) ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 81,078 คิดเป็นร้อยละ 52.1 ผ่านเกณฑ์ จำนวน 74,621 คิดเป็นร้อยละ 47.9 เทียบกับเป้าหมายปี 2544 ร้อยละ 70 ผลปรากฏว่าไม่บรรลุเป้าหมาย 15 ตัวชี้วัด

1.4 คู่มือการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย OTOP Product Champion ของคณะ อำนวยการโครงการ OTOP Product Champion (2546 : บทนำ) ได้กล่าวไว้ว่า คณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ แห่งชาติ (กอ.นตพ) ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการดำเนินการ โครงการหนึ่ง ตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเรื่องสินค้า OTOP Product Champion โดยจะคัดสรรจากสินค้าสุดยอดของจังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งมีการเชื่อมโยงมาตรฐานสินค้าจากระดับภูมิภาคสู่สากล (Local Links-Global Reaches)

กรอบในการคัดสรรสินค้าสุดยอดของจังหวัด ภาค และประเทศ คือ สามารถส่งออกได้ (Exportable) โดยมีความแกร่งของตราสินค้า (Brand Equity) ผลิตอย่างต่อเนื่องและคุณภาพคงเดิม (Continuous & Consistent) ความมีมาตรฐาน (Standardization) โดยมีคุณภาพ (Quality) และสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า (Satisfaction) และมีประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ (Story of Product)

1.5 รายงานแสดงผลการดำเนินการของคณะรัฐมนตรีตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2546 ในด้านเศรษฐกิจ ได้กล่าวถึง การดำเนินการเพื่อให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เกี่ยวกับการพัฒนาภาคชนบทและการสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชนของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ว่า ในช่วงสองปีที่ผ่านมา ได้สร้างรายได้ให้กับประชาชนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะประชาชน ในท้องถิ่น ยอดจำหน่ายสินค้าในปี 2545 เท่ากับ 23,950.6 ล้านบาท สูงกว่าประมาณการที่ตั้งไว้ 10,906.1 ล้านบาท ทั้งนี้ได้สนับสนุนด้านการพัฒนาเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้ได้รับรองมาตรฐานถึง 4,065 ผลิตภัณฑ์ พร้อม ๆ กับขยายช่องทางการจำหน่ายสินค้าให้กว้างขวางมากขึ้นทั้งในประเทศและที่ส่งออกขาย

ต่างประเทศ ด้วยการเร่งปรับปรุงในเรื่องของการออกแบบผลิตภัณฑ์และตัวสินค้า การปรับปรุงคุณภาพ และมาตรฐานสินค้า การจัดให้มีแหล่งจำหน่ายสินค้า การปรับปรุงเว็บไซต์ไทยค้าปลีกออนไลน์ เป็นต้น

1.6 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการพัฒนาชุมชนให้มีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น ได้มีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาไว้ ดังนี้

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 2) ได้กล่าวว่า การที่ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถตน ในการจัดการและควบคุมการกระจายทรัพยากรและปัจจัยทางการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคม การมีส่วนร่วมนี้ประชาชนจะได้พัฒนาการรับรู้ และมีภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกมาในรูปของการตัดสินใจและการกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

ธวัช มกรพงศ์ (2531 : 104) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้น ต้องยึดหลักการให้ประชาชนในท้องถิ่นทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของการพัฒนาทุกคนต้องร่วมมือร่วมใจกันทำคนละไม้ละมือ และให้ถือว่าการพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่รับผิดชอบของประชาชนในชุมชนทุกคน

ไพรัตน์ เคชะรินทร์ (2527 : 6) ได้กล่าวว่า กระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริมชักนำสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2530 : 61) ได้กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องสอดคล้องกับชีวิต ความจำเป็น ความต้องการและวัฒนธรรมของชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชน

จากคำอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนทุกคนในท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการดำเนินงานที่ เกี่ยวข้องกับตนเองและท้องถิ่น จะส่งผลให้ประชาชนได้รับการพัฒนาขีดความสามารถของตนเองให้สามารถที่จะดำเนินการได้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของตนเอง

1.7 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในขบวนการพัฒนาชุมชนมีหลายลักษณะ คือ

ชาปิน (Chapin ,1977 : 317) ได้กล่าวว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วย การร่วมเป็นสมาชิก ร่วมประชุม ร่วมออกเงิน ร่วมเป็นกรรมการ และร่วมเป็นผู้นำกลุ่ม

หวาง (Whang , 1981 : 8) ได้กล่าวว่า ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการแซมมาอิลอุנדอง (Saemaul Undong) ของประเทศเกาหลี ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ เกิดจากการคิดริเริ่มของประชาชนเอง
2. การมีส่วนร่วมโดยคนภายนอก เกิดจากการกระตุ้นจากรัฐหรือผู้นำ ที่ประสมประสานกับระบบการล่อใจ

3. การมีส่วนร่วมโดยการบังคับ เกิดจากการระดมแบบเบ็ดเสร็จจากรัฐบาล ที่มีอำนาจใช้สังคม ที่มี การจัดองค์การบังคับบัญชาเป็นลำดับชั้น

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 188-189) ได้กล่าวว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ พัฒนาว่า ควรมีส่วนร่วมในลักษณะการเป็นสมาชิก การเข้าร่วมประชุม การเป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วย เป็นกรรมการและเป็นประธานกรรมการ และได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งของประชากร ของกลุ่มชุมชน หรือ กลุ่มเยาวชน กลุ่มต่าง ๆ

2. การมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่มหรือ ชุมชน หรือกรรมการหมู่บ้าน

3. การมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน โดยตรง เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้เข้ามาได้ตลอดเวลา

จากคำอธิบายลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน สรุปได้ว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการพัฒนา คือ การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือกระบวนการพัฒนา ท้องถิ่นของตนเอง ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในลักษณะการร่วมเป็นสมาชิก ร่วมการประชุม ร่วมช่วยเหลือ ด้วยการบริจาคเงินหรือวัสดุ อุปกรณ์ และร่วมสละแรงงาน หรือช่วยเหลือในกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่น ของตนเอง เป็นต้น

1.8 สาเหตุที่ทำให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยประสบความสำเร็จ คือ

1.8.1 การพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยว โดยการ

1. พัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2. พัฒนาปัจจัยให้บริการ อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวระดับสากล

3. ให้ความคุ้มครอง รักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

1.8.2 การส่งเสริมการขาย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) วางแผนไว้ 2 ระยะ คือ

1. เป้าหมายระยะสั้น ปี 2541-2546 โครงการเที่ยวไทย รักภัยไทย เป็นโครงการที่จะพัฒนาการ ท่องเที่ยวด้วยการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

2. เป้าหมายระยะยาว ในปี 2555 การท่องเที่ยวไทยจะมีเอกลักษณ์เป็นมาตรฐานสากลทั้งใน ด้านแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการ และการรักษาสิ่งแวดล้อม

1.9 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

1. ก่อให้เกิดการลงทุน

2. ทำให้มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

3. ช่วยพัฒนาคนในท้องถิ่น

4. เป็นการเพิ่มพูนรายได้ เพื่อนำมาพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ของประเทศชาติต่อไป

5. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการท่องเที่ยวกับประเทศอื่น ๆ

6. นักท่องเที่ยวจะได้นำประสบการณ์ที่ติดตามไปเผยแพร่ทั่วโลก เป็นการชักชวนให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนประเทศไทยมากขึ้น

1.10 ประเภทผลิตภัณฑ์ที่คัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย

คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ. นตผ : 2553) ได้กำหนดประเภทผลิตภัณฑ์ที่คัดสรรแบ่งเป็น 5 กลุ่ม คือ ประเภทอาหาร ประเภทเครื่องดื่ม ประเภทผ้าเครื่องแต่งกาย ประเภทของใช้ของตกของที่ระลึก และประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร

สำหรับประเภทของใช้ของตกของที่ระลึก แบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ประกอบด้วย ไม้ จักสาน ถักสาน ดอกไม้ประดิษฐ์/วัสดุจากเส้นใยธรรมชาติ โลหะ เซรามิก/เครื่องปั้นดินเผา เคหะสิ่งทอ และอื่น ๆ

และเคหะสิ่งทอ หมายถึง ของใช้/ของตกแต่ง/ของที่ระลึก ที่มีวัสดุทำจากผ้า มีการตัดเย็บ เช่น ชุดเครื่องนอน พรหมเช็ดเท้า ผ้าปูโต๊ะ ถุงมือสำหรับทำการเกษตร เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์ผ้าห่มนวมเศษผ้า จัดเป็นผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอด้วย

1.11 การจัดระดับผลิตภัณฑ์

การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทยปี 2553 ผลการดำเนินการคัดสรรฯ จัดระดับผลิตภัณฑ์ มีระดับเดียว คือ ระดับประเทศเท่านั้น โดยใช้หลักเกณฑ์เฉพาะแต่ละประเภทผลิตภัณฑ์ (Specific Criteria) ซึ่งกำหนดคะแนนรวมไว้ 100 คะแนน ประกอบด้วย หลักเกณฑ์ในการพิจารณา 3 ด้าน คือ หลักเกณฑ์ด้านผลิตภัณฑ์และความเข้มแข็งของชุมชน หลักเกณฑ์ด้านความเป็นไปได้ทางการตลาด และหลักเกณฑ์ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะนำมากำหนดกรอบในการจัดระดับผลิตภัณฑ์ (Product Level) ออกเป็น 5 ระดับ ตามค่าคะแนน ดังนี้

1. ระดับ 5 ดาว (ได้คะแนนตั้งแต่ 90 คะแนนขึ้นไป)

เป็นสินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐาน หรือมีศักยภาพในการส่งออก

2. ระดับ 4 ดาว (ได้คะแนนตั้งแต่ 80-89 คะแนน)

เป็นสินค้าที่มีศักยภาพเป็นที่ยอมรับระดับประเทศ และสามารถพัฒนาสู่สากล

3. ระดับ 3 ดาว (ได้คะแนนตั้งแต่ 70-79 คะแนน)

เป็นสินค้าที่มีคุณภาพระดับกลางที่สามารถพัฒนาสู่ระดับ 4 ดาวได้

4. ระดับ 2 ดาว (ได้คะแนนตั้งแต่ 50-69 คะแนน)

เป็นสินค้าที่สามารถพัฒนาสู่ระดับ 3 ดาว มีการประเมินศักยภาพเป็นระยะ

5. ระดับ 1 ดาว (ได้คะแนนต่ำกว่า 50 คะแนน)

เป็นสินค้าที่ไม่สามารถพัฒนาสู่ระดับ 2 ดาวได้ เนื่องจากมีจุดอ่อนมาก และพัฒนายาก

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาศิลปะพื้นบ้านของจังหวัดเพชรบูรณ์ ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชชัย จันทร์รุ่งเรือง (2539) จากบทคัดย่อในส่วนข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าต้องการให้จัดอบรมด้านฝีมือและการออกแบบ ต้องการให้ช่วยจัดตลาดเพื่อการจำหน่าย ต้องการแหล่งเงินทุนที่ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อการจัดซื้อวัสดุดิบและเครื่องมือ

2.2 รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัชชัย จันทร์รุ่งเรือง (2541) พบว่า

1. ผลการวิเคราะห์ในภาพรวมแสดงว่า ปัญหาด้านการได้รับการประสานงานและแนะนำการพัฒนาท้องถิ่นในรอบ 3 เดือนที่ผ่านมา อยู่ในระดับค่อนข้างน้อย

2. ผลการวิเคราะห์ เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหมู่บ้าน ทุกตัวแปรให้ความสำคัญอยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนใหญ่ของทุกตัวแปรให้ความสำคัญอยู่ที่ การช่วยทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นมากที่สุด

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นทั่วไป ในเรื่อง ถ้าท่านเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการชักนำจากผู้อื่นให้เข้าร่วมใน โครงการพัฒนา บุคคลที่ชักนำท่านบ่อยที่สุด คือ ของทุกตัวแปรให้ความเห็นว่า ผู้ใหญ่บ้านมาก และแพทย์ประจำตำบล และครูน้อยที่สุด

สำนักวิจัยและพัฒนา กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
วันที่ 15 มิ.ย. 2555
เลขที่ 243928
เลขที่เอกสาร